

P A N U :

SANTAHOLMAN KIVITALO ON HISTORIAA

Valokuva: Atte Kalajoki

Santaholman kivitaloon on moni Oululainen kiinnittänyt huomionsa vielä tänäkin päivänä, vaikka kukaan ei enää vuosikymmeniin ole kyennyt sormipelillä laskemaan kaupunkimme kivitaloja. Julkisista instituutioista lie taloon iskenyt silmänsä ensimmäisenä Muinaistieteellinen toimikunta. Kun kaupunginhallitus oli asettanut inventointitoimikunnan 60-luvun alkupuolella, luetteloi se luonnollisesti myös Kauppuriön- ja Aleksanterinkatu-
 jen kulmassa kohoavan monella tavalla arvoituksellisen kivitalon ryhmään "säilytettävät paikallaan."
 Monta kertaa siinä piirissä ja muuallakin keskusteltiin myös Santaholman koko kartanon säilyttämisestä, sillä sellaista ulkoimaravintolaksi kuin tehtyä pihapiiriä ei ole koko Oulussa toista. Ja mitkä puutteet kartano olisikaan tarjonnut ulkoilmanäyttämölle! Vaikka keskiaikainen tunnelma olisi ollut käden käänteessä loihdittavissa...

Nyt ei ole enää: Erkki Knuutinen miehineen on jo pitkään ollut töissä. Santaholman kartano hajoaa, se on vaihtanut omistajaa. On perustettu taloyhtiö eikä aivan niitä pienimpiä. Lohdullinen tieto kuitenkin kaikille – ja heitä on paljon –, jotka ovat kiinnostuneita vanhan kivitalon säilyttämisestä: vanha talo säilytetään. Tästä seuraa, että aikanaan on peruskorjauksen vuoro ja sitten restaurointi, kuinkahan mones...?

En ole tavannut ketään, joka tietäisi, missä tämän jyrkän kivitalon piirustukset, jotkutkaan niistä, ovat. Omistussuhteet kävi ystäväni oloneuvos Aarne Juntunen kyllä selvittävässä aina toistasadan vuoden päähän, mutta tähän kiintoisaan asiaan samoin kuin nyt purkuuomion saaneiden pihapiirien nuorempien kivitalojen piirustuksiin on pakko palata vasta toisessa pakinnassa.

Tatu Vaaskivi lennokkaassa Historiallista Oulua-kuvauksessaan sanoo Santaholman mahtavan kulmatalon olevan vuodelta 1760. Tatun usein siteeratussa kirjoituksessa ei vain ole yhtään lähdeviitasta. Vaikuttaa kuitenkin täysin uskottavalta, varsinkin kun pistäytyy alakerran hellaköökiiin. Senaikaisia alakertojakaan ei Oulussa ole monta. Vaaskiven mukaan talossa olisi Suomen sodan aikoina 1808–09 sijainnut kenttäsaairaala. Luonnollista sekini. Jospa toinen kerros oli puusta ja tuhoutui 1822, kun tuli hävitti kaiken Kallisentörmältä Hirsipuumäelle. Olisikohan tämä talo sitten palon jälkeen saanut "engelläisiä", uusklassillisia piirteitä, mene tiedä. Yläkerrassa on samoja tunnusmerkkejä kuin esim. Franzénin talossa Kirkkokatu 2. J. Viisten teoksessa Vanhaa rakennustaidettamme on tämänkin talon kuva. Kuvateksti mainitsee talon v. 1865 rakennetuksi, arkkitehti(?) on Jack Boström. Kysymyksessä on tietien vain täysremontti ja mahdollisesti uusi Julkisivun muotoilu.

Sara Wacklinin kertomukset tulevat mieleen, kun liikun kuvatun talon kulmilla. Sitä myöhemmistä talon vaiheista on tiedossani yhtä ja toista. Niinpä kun Antti Rietrikki Helaakoski syksyksi 1907 palasi

Turusta Ouluun, vuokrasi hän perheelleen asunnon siinä vaiheessa Bröder Aströmin omistamasta talosta. Kööki oli alakerrassa, josta eteläpäässä johti portaat toiseen kerrokseen. Aira Hellaakoski, runoilija-Aaron taidemaalari-sisar, muistaa, että tässä asuttaessa Aaro kävi rippikoulun, hän aloitti kansakoulun. Tästä perhe muutti nyk. Mannisen taloon, Isokatu 53, muisteli taiteilijatar edelleen. Vuotta hän ei muista, mutta kovin kauan ei kummassakaan voitu asua, koska 1912 Antti Rietrikki

siirtyi opettajaksi Tampereelle ja vain Aaro jäi lukemaan ylioppilasta Ouluun. Helaakoskien asumisesta kuulin ensimmäisen kerran eversti Erkki Ruotsalolta, silloisia Helaakoskien naapureita. Häneltä myös ensimmäisen kerran kuulin, että talossa oli sijainnut Suomalaisen Nuijan klubihuoneisto ja että arvoisa lehtori Helaakoski, saman talon asukas, olisi ollut myös Nuijan klubimestari.

Talo, joka vuodesta 1908 kuului kauppias, sittemmin kauppaneuvos Juhani Santaholmalle, on myös kahteen otteeseen ollut hiippakunnan tuomiokapitulin tyysijana, ensin piispa J. R. Koskimiehen, sitten J. A. Mannermaan aikana. Ennen vapaussotaa muutti taloon Kaiun kirjapaino, joka Kivekkään omistuksessa oli sijainnut kulmatalossa Pakkahuoneenk. 4 (isännöi sittemmin mm. Kassu Viitanen). Kuinkahan varhain Kaiku mahtoi tulla tähän, sisäänkäynti kulmasta Kauppurienkadun puolelta? V. 1918 se ei kuitenkaan enää siinä ollut, muisti Eeva Kangas (niin kuin Kaija-Patekin) oikein hyvin, vaan vastapäätä n:on 5 pi-

hanperällä, puutalossa. Sen kartanon omisti dipl.ins. Antti Santaholma, (Pyhäjoen tehtaan rakennuttaja). Sen jälkeen siinä kivitalon kulmahuoneistossa oli Kalle Juntunen nahkakauppa. Siinä samassa huoneistossa olisi sitten ollut myös kapakka...?

Kaikua kysellessäni soittelin monille tutuille tovereille, joista yksi muisti yhtä, toinen toista, mutta jokainen heistä oli aloittanut Kaiussa, Reino Routavaara, Aarne Juntunen ja Väinö Eskonniemi, kaikki lehdenjakajina ja -myyjinä, mihin tarvittiin ennen kaikkea kova ääni, sanoi Juntunen, Routavaaran lehtori myös juoksupoikana. Lepistön Kalle, oloneuvos jo hänkin, muisti aloittaneensa kirjallajauransa Kaiussa. Moni ei tiedäkään, että ennen Oulussakin myytiin lehtiä huutamalla kadulla. Minä muistan: "Ostakaa Kaiku-Kaleva-Liitto-Nyyrikkii..." ja "taivaasa", lisäsi Juntunen, koiranleuka, kertoen, että kun hallitus 1918 oli Vaasassa, oli myös Vaasalehti kysytty. Oululaisittain siitä tuli "taivaasa".

